

8. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : моногр. / Т. В. Симоненко. – Черкаси : Вид. О. Ю. Вовчок, 2006. – 328 с.
9. Тоцька Н. Л. Методика роботи над професійним мовленням студентів технічного вузу // Дивослово. – 2000. – № 6. – С. 25-29.

ТИЛЬНЯК Н. В. Речевая ситуация как категория лингводидактики.

В статье рассматриваются существенные характеристики дефиниции “речевая ситуация”, особенности её функционирования, интерпретации в педагогике, психологии, лингвистике, лингводидактике.

Ключевые слова: речевое действие, речевая ситуация, речевое намерение, составляющие речевой ситуации, речевая деятельность.

TILNYAK N. V. Speech situation as a category of linguo-didactics.

This article deals with essential characteristics of the definition “speech situation”, specific features of its operation and interpretation in pedagogy, psychology, linguistics, linguo-didactics.

Keywords: speech action, speech situation, speech intention, components of speech situation, speech activity.

УДК 378.016:78.071.2:37.091.39(043.3)

Топчієва І. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті з'ясовано специфіку формування творчої індивідуальності студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки. Розглянуто сутність діяльності хорового диригента. Проведено методологічний аналіз дефініції “творча індивідуальність”. Запропоновано застосування евристичних методів навчання, які інноваційної форми диригентсько-хорової підготовки. Виокремлено принципи диригентсько-хорової підготовки із застосуванням евристичних методів навчання. Висвітлено методика застосування евристичних методів навчання, що забезпечують формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Ключові слова: евристичні методи навчання, майбутній вчитель музики, цілеспрямована творчість, творча активність, продуктивне творче мислення, самостійна позиція у вирішенні диригентсько-хорових завдань.

Значущість формування творчої індивідуальності, яка є найвищою цінністю будь-якого суспільства, зумовлена пріоритетними принципами сучасної освіти, що висувають нові вимоги до становлення творчої індивідуальності майбутніх фахівців мистецької галузі. У світлі означеної

стратегії, першочерговим завданням сучасної мистецької освіти є формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики, підготовка до самостійного здійснення мистецького процесу як акту творчості, створення сприятливих умов інтеграції теоретичних знань, практичних навичок і попереднього досвіду студентів для успішної майбутньої діяльності, зокрема у диригентсько-хоровій сфері. Цілком природним є те, що хорова музика виступає як різноманітний і специфічний вектор впливу на суб'єктів мистецького процесу, провідну роль в якому відіграє постать керівника-диригента, як носія і провідника культурних надбань людства, цілеспрямованого в пошуку нових площин мислення для забезпечення продуктивності диригентсько-хорового процесу. Тому, особливої актуалізації у процесі диригентсько-хорової підготовки набуває формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики. Незважаючи на декларації про вирішальну роль творчої індивідуальності вчителя у музичному навчанні учнів, практично не розглядаються шляхи і способи її діагностики і формування в період фахової підготовки майбутнього вчителя музики.

Метою статті є розкриття сутності застосування евристичних методів навчання, які, на думку В.Андреєва, створюють сприятливі умови для “мікронавчання” і “мікророзвитку”, тим самим “розширюючи зону найближчого творчого розвитку особистості до відповідного рівня складності навчальних завдань” [1, с. 100], а її завданнями – методика застосування евристичних методів навчання, використання яких передбачає формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики.

Творча індивідуальність – є унікальною властивістю особистості, а проблема розвитку творчої індивідуальності в епіцентрі уваги від античності до сьогодення багатьох вчених: філософів, психологів, педагогів. Зокрема, філософські засади феномену творчості як основи розвитку творчої індивідуальності у контексті пізнання сутності мистецтва розглядається у філософських роботах Аристотеля, Г. Батищева, М. Бахтіна, М. Бердяєва, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, І. Франка та ін. Наукові праці Б. Анаєєва, С. Рубінштейна, В. Петрушина, С. Науменко, О. Сохор, Б. Теплова та ін. присвячені проблемі індивідуальності і особистості. Педагогічні аспекти питання творчої індивідуальності розкриваються в роботах Н. Гузій, В. Моляко, О. Пехоти, С. Сисоєвої, В. Сластьоніната ін. Проблема розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музики – домінуюча у роботах з теорії та методики мистецької освіти провідних науковців (А. Козир, Л. Куненко, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.). Квінтесенцією поглядів вчених є одна з головних завдань фахової підготовки майбутнього вчителя музики.

Виокремлюючи якісні характеристики творчої індивідуальності,

В. Моляко зазначає, що творча індивідуальність виявляється в умінні оригінально вирішувати нестандартні завдання, швидко орієнтуванні в нових умовах, подоланні труднощів, творчих підходах, оскільки завжди пов'язана з відкриттям нового, перебудовою раніше невідомого [4, с. 18]. Таким чином, можливо зробити припущення про те, що творча індивідуальність майбутнього вчителя музики в процесі диригентсько-хорової підготовки виявляється у тому випадку, коли він відчуває потребу і здатність до творчого самовираження під час роботи над хоровими творами в індивідуальних класах з хорового диригування або практичній роботі з хоровими навчальними колективами. Аналіз наукового доробку В. Андреева, Б. Асаф'єва, П. Каптерєва, Ю. Кулюткіна, Д. Пойа, О. Ролінської, А. Хуторського та ін. вказує на те, що формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики потребує адаптації і включення інноваційних технологій, зокрема евристичного навчання – як процесу цілеспрямованої творчості, для формування у студентів творчої активності, цілеспрямованості, продуктивного творчого мислення, самостійної позиції у вирішенні диригентсько-хорових завдань.

Застосування евристичних методів навчання безпосередньо пов'язано з інтуїцією і творчістю, що дозволяє цілком свідомо відходити від кліше, упорядковуючи творчий процес по-новому, модернізуючи інтелект і попередній мистецький досвід для пошуку нових шляхів вирішення диригентсько-хорових завдань. Застосування евристичних методів навчання диригентсько-хоровій підготовці студентів – новаторське явище у мистецькій освіті, в основу якого покладений основний принцип евристичного навчання, сформульований А. Хуторським, – створення максимальних умов для самореалізації, самостійних творчих пошуків, активізації самостійної творчої діяльності [7]. Ми вважаємо за можливе запропонувати наступні принципи застосування евристичних методів навчання у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики, а саме: принцип культури відповідності; принцип інтерсуб'єктних відносин; принцип музично-творчої спрямованості на досягнення акмерівня; принцип художньо-виконавської інтерпретації хорових творів; принцип опори на фаховий досвід.

Слід зазначити, що евристичне навчання сприяє індивідуальній самореалізації майбутнього вчителя музики, переорієнтовує мистецький навчальний процес на набуття студентом творчої активності, самостійної позиції. З цього приводу А. Хуторської зауважує, що самостійна діяльність учня не ізольована а підтримується й посилюється інтенсивною взаємодією з викладачем. У той же час самостійність учасників навчального процесу генерує такі обов'язкові характеристики як “особисте визначення мети та завдань роботи, самостійне знаходження методів, прийомів і засобів діяльності” [7]. Специфіка застосування евристичних методів навчання

диригентсько-хоровій підготовці студентів спрямована на стимулювання інтелектуальної, емоційної, підсвідомо-чуттєвої сфер на засадах партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зверненні до інтуїції, емпатії, продукуванні асоціацій та аналогій, створюючи, таким чином, умови для самостійного пошуку студентами "пізнавального зерна" творчого завдання.

Залежно від індивідуальних особливостей кожного студента, згідно визначеної мети творчого завдання педагогу необхідно застосовувати відповідні методи евристичного навчання.

Метод емпатії (вживлення) означає "чуттєве входження" в стан пізнавального об'єкту, "переселення" студентів в об'єкти евристичної діяльності (творчо-емоційний стан хорового колективу, художній образ, пластику диригентського жесту, фрагмент вокально-хорової роботи з навчальним хоровим колективом тощо), ототожнення себе з об'єктом евристичної діяльності, намагання зрозуміти, відчути його внутрішню філософію, пізнати його "з середини", з його позицій відчути, що треба зробити для вдосконалення. В основу метода покладено принцип особистісної аналогії (надання об'єкту відповідних властивостей і якостей). У процесі вирішення творчих завдань використовуються конкретні і абстрактні різновиди аналогій, а саме: аналогія причин і дії (вивчає і пояснює зв'язок причини і дії, ступінь достовірності висновків по аналогії залежить від кількості та суттєвості загальних властивостей порівнювальних об'єктів);

інверсійна аналогія (пошук гіпотез вирішення творчого завдання, активізація мисленнєвої діяльності); пряма аналогія (об'єкт у порівнянні з аналогічним об'єктом); особистісна аналогія (гадання об'єкту особистісного змісту); аналогія узагальнення; символічна аналогія (введення у творче завдання фантастичних персонажів).

Алгоритм застосування методу емпатії.

Рекомендації для педагога:

- 1) "підвести" студента до емоційного стану "входження в образ", звертатись до підсвідомо-чуттєвої сфери;
- 2) пояснювати і на конкретних прикладах ілюструвати студентам механізм мисленнєвого надання досліджуваним об'єктам здібності відчувати, слухати, бачити, мислити тощо;
- 3) спостерігати і опосередковано скеровувати евристичну діяльність студента;
- 4) категорично неприпустима критика дій студента;
- 5) підвести загальний підсумок "входження в образ", корекція результатів.

Рекомендації для студента:

- 1) емоційно налаштуватись на об'єкт евристичної діяльності;
- 2) психологічно трансформуватись, "увійти в образ", уявити себе

- всередині досліджуваного об'єкту або процесу;
- 3) мобілізувати підсвідомо-чуттєву сферу, мисленнєво ототожнити себе з об'єктом евристичної діяльності, процесом або його елементами;
 - 4) пропустити через себе, надати об'єктам евристичної діяльності здібності відчувати, слухати, бачити, мислити;
 - 5) мислити й оперувати категоріями, характером об'єкту евристичної діяльності або елемента творчого завдання доки не виникне продуктивна ідея її вирішення.

Під час застосування методу емпатії стимулювання педагогом евристичної діяльності студента відбувається впродовж наступних етапів: 1) емоційна підготовка; 2) "входження в художній образ"; 3) ототожнення себе з об'єктом; 4) дослідження об'єкта з його позицій; 5) виникнення продуктивної ідеї вирішення творчого завдання.

Метод інверсії (обернення, переформулювання) є одним із евристичних методів, орієнтований на пошук альтернативних шляхів вирішення творчого завдання. Сприяє формуванню навичок функціонально-цільового аналізу, а саме: аналіз і синтез; логіка й інтуїція; конкретне й абстрактне; статичні та динамічні, зовнішні і внутрішні характеристики об'єкту творчої діяльності; реальне і фантастичне.

Рекомендації для педагога:

1) спонукати студента до варіативного переформулювання творчого завдання з метою його осмислення, використовуючи евристичні запитання для чого це треба? (аналіз творчих потреб), що треба? (визначення мети), чому треба? (аналіз і синтез причин), де треба? (гіперболізація), за допомогою чого? (трансляція), як треба? (екстраполяція).

2) паралельно висувати протилежні творчі завдання.

Рекомендації для студентів:

- 1) переформулювати, "розгорнути" творче завдання;
- 2) оцінити складнощі творчого етапу, ступені ризику;
- 3) до будь-якої ідеї шукати контрідію;
- 4) аналізувати, порівнювати, виокремлювати головне і другорядне;
- 5) гнучко і швидко переходити до різних елементів творчого завдання;
- 6) відшукувати оригінальні проекти вирішення творчого завдання.

Застосування евристичного методу інверсії передбачає орієнтацію студентів на самовдосконалення, акмерозвиток, формує навички самостійної творчості у процесі пошуку оригінальних шляхів вирішення творчого завдання.

Про успішність застосування вищезазначених евристичних методів можуть свідчити такі характеристики: збагачення фахового тезаурусу студентів, розвиток аналітичної, асоціативно-образної сфер, здатність до рефлексії, самоконтролю, самооцінювання, цілепокладання, спрямованість

до акме-розвитку, формування інформаційного фонду, пошуку шляхів конструювання власної інтерпретації художнього образу творів хорового мистецтва, що забезпечує формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Використана література:

1. Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
2. Армстронг Г. Эвристический метод обучения, или искусство представлять детям самим доходить до познания предметов / Г. Армстронг ; пер. А. П. Павлова. – М., 1962. – 23 с.
3. Библер В. С. Мышление как творчество. Введение в логику мысленного диалога / Владимир Соломонович Библер. – М. : Полиграфиздат, 1975. – 399 с.
4. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / Валентин Олексійович Моляко. – К. : Т-во “Знання” УРСР, 1989. – 48 с.
5. Пехота О. М. Професійна індивідуальність майбутнього вчителя / О. М. Пехота // Педагогіка і психологія, 1994. – № 4. – С. 106-113.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя / Сисоєва Світлана Олександрівна. – К. : ІСДОУ, 1994. – 112 с.
7. Хуторской А. В. Методы эвристического обучения / А. В. Хуторской // Школьные технологии, №1-2. – 1999. – С. 233-243.

ТОПЧИЕВА И. А. Формирование творческой индивидуальности будущего учителя музыки в процессе дирижерско-хоровой подготовки.

В статье выяснена специфіка формирования творческой индивидуальности студентов в процессе дирижерско-хоровой подготовки. Рассмотрена сущность деятельности хорового дирижера. Проведен методологический анализ дефиниции “творческая индивидуальность”. Предложено применение эвристических методов обучения как инновационной формы дирижерско-хоровой подготовки. Выделены принципы дирижерско-хоровой подготовки с применением эвристических методов обучения. Освещена методика применения эвристических методов обучения, обеспечивающих формирование творческой индивидуальности будущего учителя музыки в процессе дирижерско-хоровой подготовки.

Ключевые слова: эвристические методы обучения, будущий учитель музыки, целенаправленное творчество, творческая активность, продуктивное творческое мышление, самостоятельная позиция в решении дирижерско-хоровых задач.

TOPCHIEVA I. A. Forming of creative identity of future music teacher in the course of conductor's and choral preparation.

In article specifics of formation of creative identity of students in the course of conductor's and choral preparation. Are considered essence of activity of the choral conductor. The methodological analysis of a definition “creative identity” is carried out. Application of heuristic methods of training, as innovative form in the course of conductor's and choral preparation is offered. The principles in the course of conductor's and choral preparation with application of heuristic methods of training are allocated. Are shined a technique of application of heuristic methods of the training providing formation of creative identity of future music teacher in the course of conductor's and choral preparation.

Keywords: heuristic methods of training, future music teacher, purposeful creativity, creative activity, productive creative thinking, an independent position in the course of conductor's and choral tasks.